

שמעתא עמיקתא

גליון תרצ"ו | בלק – בחו"ל חוקת בלק | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

המחותן דורש חתונה באולם יוקרתי האם יש חיוב להענות לדרישתו

א. מצוה לשמח חתן וכלה. ב. הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו. ג. כיצד משמחו. ד. שמחת הכלה. ה. סעודה עם כלי שיר. ו. חובת החתן לטרוח להכין את הסעודה. ז. החתן אינו רוצה לעשות סעודה. ח. הטעם דיכולים לכפות / גדר דלפי כבודה וכבודו. ט. על איזה ענינים אפשר לכופ (ותומרות וכדו'). י. כשהמנהג שהכלה או המחותנים משלמים על הסעודה. יא. מחילת הכלה וקרוביה.

א. **מצוה לשמח חתן וכלה**

כתב **ברמב"ם** (אבל פרק י"ד ה"א) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה כו', וכן לשמח הכלה והחתן, ולטעם בכל צרכיהם, ואלו הן גמ"ח שבגופו שאין להם שיעור, ואע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוד, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות, ע"כ.

וכת' **השו"ח** (מנ"ח חתן וכלה אות יג) שכת' ששמחת חתן וכלה אינו אלא מדרבנן כמבואר **ברמב"ם**, ולכל היותר אינה אלא מצוה מדבריי קבלה, ודלא **כהזרע אמת** (ח"יג ס"ט ד"ה הן אמת – על השו"ע ס"י תרמ) שנקט שהוא מה"ת, ע"כ. ועי' **ברא"ש** (כתובות פ"א ס"י ה) שכת' בשם ה"ר מאיר הלוי ז"ל דיום א' של שמחת חתן הוי דאין דכתיב (שיר פ"ג) ביום חתונתו וביום שמחת לבו, אלמא דשמחת לבו ביום ראשון יש לו סמך מה"ת. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון מ"ח שהארכנו עוד בדברי הרמב"ם הנ"ל.

וכת' **הטור** (ה"אע"פ ס"י סה) דמצוה גדולה לשמח חתן וכלה ואמרו **[כתובות יז:]** על ר' יהודה ב"ר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה, ואיתא **במדרש** (פרקי דר"א פ"יו) למה לא אכלו הכלבים כפות של איזבל לפי שהיתה מרקדת בהן לפני חתן וכלה. וכתב **הב"ח** (אות א) **דהטור** מביא ראיה מאיזבל הרשעה דמצוה גדולה היא. **והגר"א** (ס"י סה) הביא ראיה דהוי מצוה מהגמ' **בברכות ו'** דאיתא אגרא דבי הלולי מילי כו' ואם משמחו מה שכתו זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות.

ב. **הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו**

ואיתא **בברכות ו'** כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנא' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות. וכן הביאו **הטור** (ה"אע"פ שם) **והמ"א** (ס"י קנו ס"ק ב). ופירש **הכתנות פסים** (ה"אע"פ שם על הפרישה אות א) דעובר על ה' קולות היינו דלא יזכה לאלו ה' קולות בנחמת ירושלים דכתיב בה קול ששון וגו', ע"כ.

ומ"מ כת' **בפרישה** (ה"אע"פ שם אות ב) דדוקא אם נהנה ממנו, אבל מי שאינו נהנה ממנו אינו חייב לשמחו ולכן אינו עובר. אבל **הב"ש** (ס"ק א) פליג על הפרישה דלשון הפוסקים שכתבו מצוה לשמח משמע דמצוה מילי לשם וישמח אותם. **והטיב קידושין** (ס"ק א) כת' דלעני"ד גם הפרישה אינו חולק ע"י, דפשיטא שהיא מצוה, אלא שאינו עובר בה' קולות אם אינו נהנה ואינו שם, ע"כ. ועי'

במקנה (קו"א ס"י סה) שכת' דאף אינו אם נהנה מ"מ מצוה לשמחו, והמצוה כל ז"י המשתה. וכן נקט **הפתי"ש** (שם ס"ק א) **והצ"ח** (ח"י"ח ס"י סה) הביא ראיה לזה **מהרמב"ן** (תוה"א בענין ההוצאה). וכת' **העזר מקודש** (שם) דגרי' פשוט לא שייך זה כ"א במה שאוכל על הסעודה שהכינה במקום חופה לסעודת חתן וכלה משא"כ במה שרגילים לשלוח מנדנות או אפי' לחם ותבשילין שהוכנו לסעודת חתן וכלה דכל שאין אוכל מהסעודה בין כל המסובים לשמחת חתן וכלה במקום החופה דהיינו בית החתנות לית לן בה, ע"כ. ועי' להלן מה בכלל "משמחו". **ובשמעתא עמיקתא** גליון קמ"ט בענין חיוב ללכת לשמח חתן וכלה.

ג. **כיצד משמחו**

ואיתא **בכתובות יט:** (טו: - יז:) כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה. **ופרש"י** כיצד מרקדים - מה אומרים לפניה. **והש"ט** בשם **ה"י מינש** פירש מה היו אומרים בשבחה כשמרקדין לפניה. **והמאירי** (יז:) כתב דמצוה לשמח את החתן ואת הכלה כדי לחבבה וכן מצוה לרקד לפניה ולהתעלס במיני שבח.

וז"ל: **הטור** (ה"אע"פ שם) מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד בפניה ולומר שהיא נאה וחסודה. משמע שהמצוה היא לרקוד ולומר. וכלשון זה הוי **השו"ע** (ס"י א). וכת' **הט"ז** (ס"ק א) משמעה דאמירה לאו היינו ריקוד, אבל **ברש"י** (שם) מבואר דריקוד היינו אמירה. ועי' **בבאר שבע** (ס"י ב) שכת' דמה דאיתא **בברכות** (שם) כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, שמחה זו היא לשמח החתן בדברים ומצאתי לי און בגמ' ערוכה **בברכות ו'** אמר רב אשי אגרא דבי הלילוי מילי. **ופרש"י** מילי לשמח החתן בדברים וימ"ל שדברים אלו הם עי"ד כיצד מרקדין לפני הכלה אומרים כלה נאה וחסודה, ע"כ. וז"ל **הפלא יועץ** (נע"ד חתן) וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו אשר בכחו לעשות יעשה לשמח חתן בעשות מה שגר' לו שהוא רצונו כגון לשורר לפניו ולדבר לפניו מלי דבדחיותא וכדו', ע"כ. **והעזר מקודש** (שם) כת' דגרי' שמי שאמר ברכה דסדיר קידושין או קצת מהשעב ברכות שתחת החופה מקיים בזה בחינת משמח חתן וכלה בשלימות ודאי וכן יוצא ידי"ח בזה ע"י שמברך בהמ"ז על הסעודה או ע"י שום שיחה קלה עם החתן לעוררו אל בחינת שמחה של מצוה ובפרט במצוה ההיא. ואדם חשוב מקיים השמחה ע"י שהולך להסעודה שמכבד בזה את החתן כו', ועל כל זה הנהיר להושיט ג"כ להחתן איזה דבר מאכל או משקה או מרקד לפני הכלה או אומר קצת בדחיותא לפני החתן מה שמעוררו להדיא למעין שחוק ושמחה נגליית או משבח לפניו זיווגו באחת מכל זה די, וכן הוא על צד היותר טוב, ע"כ.

ד. **שמחת הכלה**

איתא **בב"מ** (נ"ה:) שכת' את החמר ואת הקדר להביא פרייפירין וחלילים לכלה או למת כו' וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם שוכר עליהן או מטען כו'. **ופרש"י** לשמח חתן וכלה. ומבואר שיש מצוה לשמח את שניהם. וכן מבואר מלשון **הרמב"ם** המובא לעיל אות א'. וכן **מהטור והשו"ע** הנ"ל שכת' דמצוה לשמח חתן וכלה.

אולם מלשון **רש"י** בהא דברכות דאמרו דאגרא דבי הילולה הנ"ל, משמע דהעיקר הוא לשמח את החתן. וכן משמע **מהבאר שבע**, ואפשר דכוונת **הרמב"ם** הנ"ל ודעיימא דמשמע שיש מצוה לשמח את הכלה, היינו כדי לשמח את החתן. **והקובץ שעורים** (כתובות אות מו) כת' על לא דאמרו כיצד מרקדין לפני הכלה לכאורה משמע מלשון ז' דעיקר המצוה היא לשמח את הכלה, אבל אין לזה טעם, דאדברה הוא מיפקיד בפ"ו ולא איהי, וכן משמע מלשון **הגמ' ברכות** (שם) דשמחת חתן היא המצוה, אבל כבר **פרש"י** כאן "מה אומרים לפניה" והכל בשביל החתן, לשבת את מקחו, כמ"ש להלן "מי שלקח מקח מן השוק", ע"כ.

ה. **סעודה עם כלי שיר**

וכת' **המרדכי** (ביצא רמו תרצו) בשם **ראב"ה** דטיפוח וריקוד לא אסרו אלא לישראל, אבל עכו"ם המנגן בכלי שיר בבית הנשואין אפי' אם ישראל יאמר לו לעשותו בשבת שרי כי אין **שמחה לחתן ולכלה בלא שיר** ואיסור מדרבנן שרי במקום מצוה כו', ע"כ. ועי' **במהגרי** **השו"ח** הלי' עירוב חצירות (אות ז) שכת' דאירע מעשה אשר מתה מושלת המדינה ולכבודה צוה המושל שלא לנגן בכל המדינה אותה השנה בשום כלי שיר. ואירע להיות נישואין בישוב א' תחת ממשלתו תוך אותה השנה, והורה להם שלא יעשו הנישואין בלי כלי זמר דהוא עיקר השמחה של חתן וכלה כו' ואם א"א במקומם ילכו למקום שאפשר כו'.

והשו"ע (קו"א ס"י שלח ס"ע ב) כת' דיש מתירים לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר בחופות. והוסיף **הרמ"א** דאפי' לומר לעכו"ם לתקן הכלי שיר, משום כבוד חתן וכלה. וכת' **המ"א** (ס"ק ד) דמה שהיקל **הרמ"א** אף מלאכה דאין ע"י עכו"ם אע"פ שהמרדכי לא התייר אלא איסור דרבנן, היינו מסברא דנפשיה ע"פ האי עובדא של המהר"ל ששבואר דעיקר שמחת חתן וכלה תלוי בכלי שיר. ועיי"ש ששם הביא בשם **הד"ב** שהחמיר אפי"כ עכו"ם לא מעצמו או שאמר לו מער"ש. וכת' **הפמ"ג** (שם) ד"לכבוד חתן הוה מצוה גדולה ביותר" התיירו אמירה לנכרי אף באיסור תורה.

ו. **חובת החתן לטרוח להכין את הסעודה**

איתא **בכתובות א:** (א:) מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד, ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלשי בשבת וברביעי כונסה. ואיתא עוד שם (ב:) אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום, ומקשינן, לא בעינן שקדו, ופרקינן, דטריח ליה. **ופרש"י** דטריח ליה - אם טרח לפני השבת ותיקן צורח סעודה כונסה באחד בשבת או בשני בשבת.

פניני הלכה

האם חולה רשאי לעמוד בפני ת"ח

א. איתא **במו"ק** (כו:) אמר רבי יוחנן אבל כיון שניענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו. ואמר רבי יוחנן הכל חייבין לעמוד מפני נשיא חוץ מאבל וחולה. ואמר רבי יוחנן לכל אומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה.

ופרש"י לכל אומרים שבו - כשעומדין לפני הנשיא. **ותוס'** (י"ח לכת' ביאר עוד - פ"י ת"ח שעומדין צריך לומר שבו, אבל וחולה אפי' עמדו א"צ לומר שבו, דלא די שעמדו שאין צריכין לעמוד, וא"כ פשיטא שישבו בלא רשות. [וכיוצא"ב פי' **ברש"י** כת"י, וכת' ואיכא למיפרך פשיטא דא"צ לומר להם, דאפי' לעמוד אין חייבין, ולמאן דגרס איכא דאמרי אמר ר' יוחנן וכו' אתי שפיר]. וגרי' איכא דאמרי דאין איסור לאבל ולחולה לעמוד, אלא דאין חיוב. וכן אין איסור לומר להם שבו אלא דאצ"ל להם שבו כיון דאין חייבין לעמוד.

אולם **ברי"ף** (יז:) כתב - לכל אומרים שבו חוץ מאבל וחולה, דמשמע שם באבילות שלך שב בחולי שלך. וכ"כ **הרא"ש** (פ"י ס"י פט) **והרמב"ם** (שם) וכו'. והוא **במאירי** (מו"ק כז:) . ומבואר לפי' דאסור לומר להם שבו.

אלא לענינן דינא דאם רצו לעמוד, כתב **בכסף משנה** (שם) דסובר הרמב"ם שאע"פ שאינם חייבים לעמוד אם רצו לעמוד עומדים.

ב. והנה האי דינא דאין אבל וחולה חייבים לעמוד מפני נשיא, הובא לדינא **ברמ"א** (וי"ד ס"י שע"י ס"א) [ויעו' **בשולחן גבוה** (ס"י שע"י ס"ק ד)]. ובטעם הדבר כתב **בלבוש** (שע"י ס"א) שהוא מפני שטורדיים בצערם. ולפי"ז י"ל דאם רוצים להחמיר על עצמם לעמוד רשאים.

אולם **בשב"י** (ח"א ס"י כז) כתב להשיג על דברי הלבוש, דהא אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מתפילין, ולא אמרינן דמשום טרדא פטור. אלא גרי' טעמא משום דאין הוי קימה שיש בה הידור, וכדאיתא בקידושין לב: יכול יעמוד מפניו בבה"כ ובבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש בה הידור.

ולכאין לטעם זה י"ל דאף אם רוצה להחמיר על עצמו אין בזה חומרא, כיון דאין הידור בקימה זו, וכלשון **השו"ע** (וי"ד ס"י רמ"ד ס"י) אין עומדין מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור.

מיהו השבות יעקב גופיה כתב דאם רוצה לעמוד בפניו ודאי אין בו איסור, וכדמשמע ברמב"ם פ"יג מהל' אבל ועיי"ש בכ"מ, וכן משמע בתוס' במו"ק כז: , וקצת ראיה לזה מדכתיב וישתחו ישראל על ראש המטה עיי"ש.

והנה מה שהביא ראיה **מהרמב"ם**, י"ל שכת' ולכל העומד מפניו ואמר אדם שב חוץ מאבל וחולה, וכת' שם **הכ"מ** דאע"פ שאינם חייבין לעמוד אם רצו לעמוד עומדים. מיהו אין ראיה מעצם דברי הרמב"ם והכ"מ לדבריו, די"ל דאי ס"ל דטעמא משום דהוי קימה שאין בה הידור, אף אם רצו לעמוד אין חומרא בדבר, דהא אין בקימה זו הידור, וכדין בית הכסא ובית המרחץ. אלא דהם ס"ל דטעמא כמ"ש הלבוש דהוא משום דטרידי, ומש"ה אם רצו לעמוד רשאין.

ויש לדייק חילוק הנ"ל מלשון הגמ', דגבי בה"כ ובית המרחץ קא' יכול יעמוד מפניו מבה"כ ומבית המרחץ וכו', ולא קא' יכול יהיה חייב לעמוד. וכן מדוייק **מהשו"ע** שכת' אין עומדין מפניהם לא מבה"כ ולא בבית המרחץ, ולא כת' אין חייבין לעמוד, דר"ל דאין בזה חומרא לעמוד שם. ואילו גבי דינא דאבל וחולה קא' בגמ' הכל חייבין לעמוד חוץ מאבל וחולה, דמשמע דאין חייבין אבל רשאי, וכן הוא לשון **הרמ"א** (נכיוצא"ב **בשו"ע** (ס"י רמ"ד ס"י) גבי בעלי אומניות דא"צ לעמוד בפני ת"ח וכו', ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר ע"ע לעמוד מפניו אינו רשאין].

אולם **בערוה"ש** (שע"י ס"י) כתב דכיון דאין לומר להם שבו דמשמע שבו באבילותם וחוליותם, לכן אין המנהג שיעמדו אדם שפנס אדם גדול, והזו שאמרו לכל אומרים שבו, הכי פי' דאם אירע שעמדו מפניו אע"פ שאין להם לעשות כן, מ"מ אם עשו כן לא יאמר להם שבו.

וכיוצא"ב כת' **ביפה ללב** (ח"יג אות א) דאין חייבין לעמוד שמא יאמר להם שב. מיהו אע"פ שכת' כן כת' בח"ה אות א' דאינו מחוייב מדינא לעמוד, אבל אם רוצה לעמוד רשאי ואין בו איסור.

ויעוי' **הריטב"א** (נכתוב ב. ד"ה שקדו) שפירש דהטעם דשקדו חכמים כי יש בזה תקנת בנות ישראל שלא יעליל עליה בטענת בתולים, שאין אדם טורח בסעודה כל כך בכדי. **והש"ט"מ** (שם ד"ה שיהא טורח) כת' בשם **ת"ר"י** שפירש שאם היינו אומרים שתנשא באחד בשבת או בשני בשבת ויתקן קודם השבת היה המאכל שטרח ותקן לצורך שבעה ימי המשתה נפסד, אבל עכשיו שתקנו ברביעי יכול לטרוח אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת ותהיה שמחתו שלימה, וי"א כי לכך תקנו שיטרח בסעודה דלא ניוחוש שיוציא עליה שם רע דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ע"כ.

ולכאורה נפ"מ בן הטעמים האם איכא חובה לטרוח, דלפי הטעם של **הריטב"א** י"ל שחייבו כך לטובת האשה, ואי"כ י"ל דהוי חיוב משא"כ לפי טעם הראשון שכת' **הרבני יונה** שיי"ל שהוא לטובת החתן שלא יפסיד הסעודה.

אלא דעיי' בלשון **הרמב"ם** (אישות פ"י הי"ד) שכת' דשאר הימים מותר לישא אשה בכל יום שירצה והוא שיטרח בסעודת נישואין שלשה ימים קודם [וים] הנישואין. משמע דאיכא חיוב לטרוח ג"י. וכלשון זה כת' **הש"ע** (שם סעי' א'). וכן משמע **מהרי"ו** המובא בסמוך שכת' דמועיל לזה מחילה, ומשמע דלולי מחילה יש חיוב, אלא דיש לדחות דכוותו שמוחלת על עיקר שמחתה ועי"כ פטור. אלא דהעירוני שמדברי **הרבני אפרים** המובא הלן שכת' שאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה קרובי הכלה יכולים לכפותו שיעשה סעודה, משמע דליכא חיוב מצד עצמו. ויש לדחות דקמ"ל דאפי' כופין בשביל זה. שו"מ **בבאר שבע** (שם) שכת' על **ש"ס ברכות** הנ"ל דקא' כל הנהנה מסעודת חתן ה"ז משמע שמחתו חתן בעל הסעודה וכדאיתא בהדיא בפ"ק דכתובות ובפרק שלשה שאכלו, עד שכת' הרא"ש והר"ן בשם רבינו אפרים תלמידו של הר"יף דאי אמר חתנא לא טריחנא אלא כניסנא בלא סעודה וקרובי הכלה בעו דלעביד סעודה כייפינן ליה דלעביד סעודה כו', אי"כ החתן משמח לאחרים ביין ולא אחרים לו. ועי' **במהר"ם שיק** (החתן פ"י ס"ט) האם עריכת סעודת נשואין היא מה"ית. ועיי' עוד **באוצר הפוסקים** (ס"ק טז מאות ד) כמה פרטים בענין סעודה זו.

ז. **ההנהגות רביצה לשבת סעודה**

ועיי' **ברא"ש** (אישות פ"א סי' א') שכת' **בשם רבינו אפרים** דאי אמר חתנא לא טרחנא אלא אכניסנא בלא סעודה וקרובי הכלה בעו דלעביד סעודתא כייפינן ליה דעביד סעודתא כפום מנהג דחזוי לדידה ולדידה, דקי"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו. וכתב דמעשים באו לפני רב אלפס רבו והיה דן כן, ע"כ. וכן הביא **הר"ן** (א' ד"ה והא) וכן הוא **ברב המגיד** (אישות פ"י הי"ד) וכת' שכן היה דן **הרי"ף** ושכן דעת **הרמב"ם** (שם ג. ד"ה והא בעינן) **והרשב"א** (ג' ד"ה שקדו). וכן פסק **הטור** (אהאי סי' סז).

ועיי' **ברשמי"א** (שם ג' ד"ה שקדו) שכת' בשם ר"ח דהלכה רווחת בכל ישראל שכל תקנה שהתקינו חכמים אע"פ שלא פירש שקבלה על עצמו חייב קבלה עליה אחרים קבלה על עצמו וכו'. **והרבב יונה** **בגל הלוז ז"ל** כתב אי אמר חתן לא טרחנא אלא כניסנא בלא סעודה וקרובי כלה בעו דלעביד חתן סעודתא כייפינן ליה עד דעביד סעודתא **כפום מנהגא דחזוי לדידה ולדידה** דקיי"ל (מה) עולה עמו ואינה יורדת עמו, והעיד משמו של **הרב אלפסי ז"ל** דמעשים לפניו בכל יום וכך היה דן, ע"כ.

וכבודה ועולה עמו ואינה יורדת עמו דאיה תקנת חכמים היא שקדו, ומעשים בכל יום לפני **רבינו הגדול** וכך היה מורה, אלו דבריו ז"ל, והדן דין אמת אלא שאין זו ראה, ע"כ. וכן פסק **הש"ע** (שם ד') שאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה, וקרובי הכלה רוצים שיעשה סעודה, כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודה.

ה. הטעם דיכולים לכפות / גדר דלפי כבודה וכבודו

והנה מבואר דטעם **הרבני אפרים** ודעימיה דעולה עמו ואינה יורדת עמו. **והרמב"ן** כת' דאין בזה ראיה לדין זה ומ"מ הדין אמת. **והלבוש** (סי' סג אות ד) כת' וז"ל: דאיזו כבוד מהם הוא יותר, צריך לעשות לפי אותו הכבוד, שאפילו כבוד בני משפחתו יותר מכבוד בני משפחתו צריך לעשות לפי כבודו, דקיי"ל [נכתובות וסא]. היא עולה עמו ואינה יורדת דכתיב (בראשית פ"ב פס' ה') בעולת בעל, דהוי"ל למיכתב והיא בעולה או בעולת מאי בעולת בעל, ואמרו רז"ל שפירושו לומר שעולה היא עם הבעל ואינה יורדת עמו מכבודו לכבודו אם הוא פחות ממנה, ע"כ. מבואר דפירוש לפי כבודו ולפי כבודה דאיה כבוד הוא יותר צריך לעשות לפי אותו הכבוד דכללא הוא עולה עמו ואינה יורדת עמו. וכן קט **הכתנות פסים** (שם אות ה) דהולכים לפי המכובד שביניהם. **והערוה"ש** (אות יב) כתב דכבוד הכוונה שאם משפחתו עשירים ממשפחתו ועושים סעודות יותר בהרחבה מבני משפחתה מחוייב לעשות כמשפחתו, ולפי כבודה הכוונה להיפך דכללא הוא עולה עמו ואינה יורדת עמו, ע"כ.

ועיי' **בבה"ט** (שם סי' ק') שכת' דאלמון שנשא בתולתו וקרובי הכלה רוצים להוליק הכלה מבית אביה לבית בעלה בתוף ובכנור כמשפט הבנות הבתולות והבעל מוחה שאינו רוצה להרבות בשמחה מפני שהוא אלמון, אין הבעל יוכל לעכב דעולה עמו ואינה יורדת. וכן קט **בערוה"ש** (שם), והוסיף דכן להיפך כשהוא בחור והיא אלמנה או גרושה יכול לכופה לעשות לו כמנהג הבחורים.

ט. על איזה עניינים אפשר לכופ' (תזמורת זכר)

ועיי' **בערוה"ש** (שם) שכת' דמבדל הסעודה כן הוא בכל ענייני מזמוטי חתן וכלל הנהוג אם צד האחר רוצה למחות שלא לעשות אין ביכולתו, ע"כ. ומי"מ כת' **בלחם המדות** (והולין פ"ה סי' ו אות יב) דהכל לפי תואר הענין שאם הם יפזרו יותר מדאי ודאי שאין לכופ' בכי הא. וכן נקט **הבה"ט** (שם).

י. **כשהמנהג שהכלה או המחותנים משלמים על הסעודה**

ועיי' **בערוה"ש** (שם) שכתב דהאידינא **דהכלה עושה הסעודה** לית לן בה, וגר' דלמנהגינו יכול החתן ובני משפחתו לכופ' להכלה שתעשה הסעודה לפי כבודו ולפי כבודה באם מקפידים עי"ז למה אין יכולתם לכופה כמו שביכולת משפחתה לכופ' אותו, וכן גר' עיקר דלינא, ע"כ. ולכאזי דאם דהרי מבואר לעיל דהטעם שיכולים לכופ' כי עולה עמו ואינה יורדת עמו, אבל להיפך דהיינו שצריכה להעלותו לא מצינו. ואע"פ **שהרמב"ן** דחה טעם זה אכתי שאר ראשונים וכן הפוסקים הביאוהו, וצ"ע.

ומי"מ גר' דעד כאן לא כת' **הרבני אפרים** שבני המשפחה יכולים לכופ' אלא כשהחתן שעליו חיוב סעודה אינו עושה כראוי לו ולה, אבל היכן שההורים משלמים גר' דאין צד השני יכול לכופ' אלא את החתן או את הכלה אף **לערוה"ש** הנ"ל. אלא שבמקומות שנוהגים כן אפשר שאף את החתן לא ניתן לכופ' כי כן הוא המנהג.

יא. מוחלת הכלה לקרוביה

ויעוי' **ברי"ו** (נכ"ב ח"ב קפד ע"ד) שכת' על הא דשקדו על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, דמ"מ תקנת בנות ישראל היא, ואם היא מוחלת על כך הרשות בידה, ע"כ. **והרשב"א** (ג' סד"ה עכשיו) כת' דאפי' מחלה היא על תקנתה זו ואמרה אי אפשר בתקנת חכמים זו אינו מעלה לה, משום דאע"ג דעיקר תקנתא משום תקנתה נתקנה וכדמשמע מדאמרין שקדו על תקנת בנות ישראל, מ"מ כיון שנתקנה נתקנה, ואיהו נמי ניהא ליה כדי שיהיה שמח עמה ועוד שמשייתא שם רע בין שכיניו, ע"כ. משמע מדבריו דלא מהני מחילה, אלא די"ל דדוקא על עיקר הסעודה לא מהני מחילה אבל סעודה לפי כבודו דלמא מהני מחילה.

והדרכ"מ (אות א) כת' ע"פ **הרי"ו** (שם) דהאשה יכולה למחול על שמחתה. ועפ"ז פסק **הרמ"א** (שם ב) שהאשה יכולה למחול על שמחתה. אולם שם מיירי בענין דשותה עמה כו'. ולפי"ז עכ"פ ה"ה בענין שיהיה טורח ג"י. וכת' **הח"מ** (ס"ק ה) בדגמ' אמרו שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה ג' ימים וכו', משמע אם הכלה וקרוביה מוחלין על טורח זה אין להקפיד, וכן מנהג עתה שלא להקפיד בטורח ג' ימים דוקא, ע"כ. ולכאזי צ"ע הלא הביא דברי **הרי"ו והדרכ"מ** הנ"ל.

וכתב **במקנה** (שם) דאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה וקרובי הכלה רוצין שיעשה סעודה כופין אותו וכו'. לכאורה משמע דאם אין קרובי הכלה מקפידין מהני מחילה כמ"ש לעיל הגהה בשם רי"ן, אף שכתבנו דלא מהני מחילה משום שמחת עצמו, צ"ל דהכא מיירי לעשות סעודה לאחרים לפי כבודו וכבודה ואין זה ענין למחילת שמחתם, ע"כ. **והערוה"ש** (שם) כת' שאם היא אומרת אפשר יכולים לומר נהי שהיא אינה מקפדת מ"מ יש זילותא לבני המשפחה, ומיהו האידינא דהכלה עושה הסעודה לית לן בה.

מסקנא דדינא

א' מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, וזה בכלל מצות "ואהבת לרעך כמוך". ב' שמחה זו היא לשמח החתן בדברים אף ע"י איזה שיחה קלה עם החתן הגורמת לו שמחה, כגון שמשבח לפניו זיווגו, ע"י ברכה שמברכה בו' ברכות וכדו'. וכמו כן יוצא ע"יי שמושיט לו איזה דבר מאכל או משקה או מרקד לפניו. ואדם חשוב מקיים השמחה ע"יי שהולך לסעודה שהרי מכבד בזה את החתן. ג' כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות. ומי"מ לא שייך זה כי אם כשאוכל מהסעודה שהכינו במקום חופה בין כל המסובים, אולם כל שאין אוכל מהסעודה במקום החופה לית לן בה. ד' חובה על החתן לטרוח ולערוך סעודה עם כלי זמר לכבוד החתונה. ואם החתן אינו רוצה לעשות סעודה או להביא כלי זמר, הכלה וכן קרובי הכלה כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודה. ופירשו דאם כבודו וכו' דאין להקפיד על עיקר הסעודה לא מהני מחילה אבל סעודה לפי כבודו דלמא מהני מחילה. מחוייב לעשות כמשפחתו ולפי כבודה הכוונה להיפך (והולכים לפי המכובד שביניהם). והטעם שיכולים לכופ' כי כללא הוא ד"עולה עמו ואינה יורדת עמו". ומי"מ הכל לפי הענין דלפזר יותר מדאי לא כופין. ה' במקום שנהגו שהכלה עושה את הסעודה י"א שיכולים החתן ובני משפחתו לכופ' לכלה שתעשה הסעודה לפי כבודו ולפי כבודה. ו' בזמן הזה שבדרך כלל הורי החתן ו/או הורי הכלה משלמים על הסעודה, נראה שאין צד אחד יכול לכופ' את הצד השני לעשות לפי כבודם, כי הם אינם מחוייבים בזה אלא החתן עצמו. ז' אם הכלה וקרוביה מוחלים שלא לעשות סעודה, לא מהני, אבל אם מוחלים שלא תתיה לפי כבודם מהני מחילתם. ומי"מ אם הכלה מוחלת וקרוביה לא מוחלים לא מהני מחילתה.

והחיד"א בשו"ב (סי' שעיו ס"ק א) הביא דבשו"ת **בית יהודה** כת' לבאר דהעיקר כטעם הלבוש, וליישב קושיית השבות יעקב כתב לבאר דכוונתו מפני שהנשיא והרב מוחלין על כבודם. מיהו החיד"א הקשה על דבריו, דאי"כ לא ה"ל לר' יוחנן למימר דאין חייבין, דמשמע דאין חייבין מעיקר דאג, דהא חייבין הן אלא שהן מוחלין, ונפק"מ דאם לא מחלו חייבין. והחיד"א גופיה כת' לבאר טעמא דכיון דאבל מיסב בראש כמ"ש במו"ק כח. ובכתובות סט. וילפינן לה מקרא לעשות לאבל יקר, מ"ש עשו לו נחת רוח לישב בראש ודומה למלך. מיהו צ"ע דהאי טעמא ניהא באבל, דגלי לן קרא דיש לכבדו דהשווהו למלך, אבל בחולה מהיכא ילפינן לה. וצ"ע.

ג. והנה **בתורת האדם** (ס"ק פד) כתב הרמב"ן - אמר רבי יוחנן הכל רשאין לעמוד מפני הנשיא חוץ מאבל וחולה, ואמר רבי יוחנן לכל אומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה.

וכן איתא **ברבינו ירוחם** (תולדות חוה נתיב כח עמ' רלד) אין אומרים לאבל שב דמשמע שב באבלות. אבל אינו רשאי לעמוד אפי' לפני נשיא.

ולגירסתם לכאזי גר' מהגמ' דאין רשאים לעמוד מפני הנשיא, ולא רק דאין חייבין. ובטעמא דמילתא י"ל בתרתי או דהוא מפני דהוי קימה שאין בה הידור, או מפני החשש דיאמר להם שבו (ולטעם זה ניהא הא דהקדים ר' ירוחם דינא דאין אומרים לאבל שב דלינא דאינו רשאי לעמוד מפני הנשיא). ולפי"ז הא דאמרין דאין אומרים להם שב היינו אם אירע ועמדו אין אומרים להם שב.

מיהו אי נימא דלשון רשאי היינו אם רוצה, יקשה בגי' הרמב"ן הא דקאמר הכל רשאין לעמוד מפני הנשיא, והלא הכל חייבין לעמוד מפני הנשיא. ועי"כ צריך לומר דאם מותרת, לא דנקט כלל רשאי, מפני אבל וחולה דאין רשאין, אבל הכל אהי"נ דחייבין. או דלשון רשאין היינו חייבין. וכן מצינו **בתוס'** קידושין לג. גבי בעלי אומנויות דקא' הגמ' אין בעלי אומנויות רשאין לעמוד מפני ת"ח, ופי' התוס' דהיינו שעסוקים במלאכת אחרים ועי"כ אין רשאין לעמוד, או דרשאים כמו חייבין כדמצינו בערכין כח.

ולפי' השני נמצא דאף לגירסתם אין ראיה מהגמ' דאם רצו אין יכולים לעמוד. וכן ביאר בדבריהם **בציץ אליעזר** (ח"ח סי' לג אות ה), וכתב שכן מצינו בהדיא בתוס' בכמה מקומות דפי' לשון רשאין דהיינו חייבין, עי' תענית י: ד"ה אין הבורגת, וקידושין לג. ד"ה אין בעלי אומנויות ובעוד כמה מקומות.

העולה דלינא - האבל והחולה אין חייבין לעמוד מפני ת"ח, אולם אם רצו להחמיר על עצמן ולעמוד רשאין. ומי"מ לא יאמר להם הת"ח שבו, דמשמע שבו באבלותם ובחוליתם.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני בין המצרים

ידוע שבחגים ומועדים "שואלים ודורשים לי יום קודם לחג", וכך הוא הרגש הטבעי אצל כל הרוצה להתעלות ממהומעד שמכין עצמו קודם כדי שיוכל לקבל את כל המעלות הרוחניות המיוחדות שבמועד זה. אמנם כמדומה, שבענין זה של ימי בהמ"צ ותשעה באב, הרגש הטבעי הוא לדחות את העסק בימים אלו עד שמגיעים, וגם כשמגיעים קשה לקבל התעלות מהימים כיוון שהעבודה המעשית היא "ממעטין בשמחה" ומי הוא זה אשר רוצה למעט משמחתו...

וכמ"ש **בשפת חיים** (מועדים ח"ג עמ' רצד) "ימי בין המצרים, ימי אבלות על ירושלים. ושלא כימי שמחה ועונג שאנו נהנים בהם, ימים אלו "מעיקים" עלינו, וחשים שלא בנוח (גם זו מדרגה!), ומצפים מתי יחלפו ימים אלו".

אמנם המתבונן במהות הימים ורואה מה היא העבודה האמיתית, יוכל להתעלות ולהתרומם בהם לא פחות ממועדים אחרים ואף יותר, וכמו שכת' שם "אמנם תקופה זו לא ניתנה לנו - זכור היסטורי, אלא כאתגר לעבודת ה', להפיק תועלת ועליה רוחנית מימים אלו. **הגר"י סלנטר זצ"ל** אמר: יש את האפשרות להתעלות ברוחניות בט' באב לא פחות ממה שאדם מסוגל להתעלות ביום הכיפורים. ואי"כ יש לנצל כראוי ימים אלו לעבודת ה'. עיי' שנלמד ונבין את עניין האבלות על ירושלים, וכיצד היה **מבטם של חכמינו ז"ל על אבלות זו**".

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

נתן להצלחת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503